

Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön (SOU 2017:24)

Bakgrund

Naturvetarna yttrar sig härmed avseende Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön (SOU 2017:24). I början av 2016 tillsattes en särskild utredare för att kartlägga det moderna arbetslivets utmaningar, analysera ansvarsbestämmelserna och se över de regionala skyddsombudens (RSO) tillträdesrätt och befogenheter.

Utredningens uppdrag har bestått av tre huvudsakliga delar:

- För det första har utredningen haft i uppdrag att kartlägga vilka trender och nya former för arbete som förekommer i Sverige i dag.
- För det andra har utredningen haft i uppdrag att analysera och bedöma om gällande bestämmelser om arbetsmiljöansvar är ändamålsenliga med tanke på det moderna arbetslivets utmaningar.
- Som ett tredje uppdrag har utredningen haft att se över RSO:s tillträdesrätt och befogenheter och i denna del utarbeta nödvändiga författningsförslag.

Det moderna arbetslivets utmaningar och bestämmelser om arbetsmiljöansvar

Utredningen har kartlagt olika former för arbete som förekommer på svensk arbetsmarknad. Utifrån detta konstateras att det finns områden där det går att ifrågasätta om nuvarande arbetsmiljöregelverk kan anses tillräckligt. Det gäller framförallt de fall då det kan uppstå oklarheter kring ansvarsfördelningen.

Det viktiga är att alla personer som utför arbete och som bedöms vara skyddsvärda ur arbetsmiljöhänseende har ett regelverk att falla tillbaka på som täcker in deras arbetssituation enligt utredningen. För att nå dit kan det krävas att ansvarsbestämmelserna i dagens arbetsmiljöregelverk genomgår en förnyelse. Utredningen resonerar även kring att arbetsgivare med få anställda kan ha svårt att leva upp till arbetsmiljöbestämmelserna och att det är angeläget att nå ut med information om dessa.

Utökad tillgänglighet för RSO

När det gäller RSO och frågan om utökad tillgänglighet för dem konstaterar utredningen att det finns anledning att anta att fler arbetstagare i dag jämfört med tidigare har en anställning på ett arbetsställe där det saknas lokalt skyddsombud. Mot bakgrund av bland annat rörligheten på dagens arbetsmarknad bedömer utredningen det som rimligt att RSO framöver ska få tillträde till arbetsställen även när det inte finns en medlem men då det finns en koppling genom kollektivavtal. Utredningen föreslår således att ett RSO ska få utses

även för ett arbetsställe där arbetstagarorganisationen saknar medlemmar men är eller brukar vara bunden av kollektivavtal med arbetsgivaren på arbetsstället.

Om Naturvetarna

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap. Våra 32 000 medlemmar arbetar inom livsvetenskaperna, miljö, jord, skog, de fysiska vetenskaperna, matematik och informationsteknologi. Av dessa arbetar närmare 4 300 med vetenskaplig forskning och utveckling. Inte minst inom privat sektor där många av våra medlemmar också är anställda på mindre bolag som i dagsläget saknar kollektivavtal, en kategori som dessutom ökat under senare år hos förbundet.

Naturvetarnas synpunkter

13 Det moderna arbetslivets utmaningar och arbetsmiljöansvaret

Utredningens förslag: Det konstateras, utifrån de olika former för arbete som idag förekommer på svensk arbetsmarknad, att det finns områden där det går att ifrågasätta om nuvarande arbetsmiljöregelverk kan anses tillräckligt. Det gäller framförallt de fall då det kan uppstå oklarheter kring ansvarsfördelningen. Resonemang förs kring att arbetsmiljöbestämmelsernas särskilda karaktär i större utsträckning bör påverka bedömningen av vem som ska ses som arbetstagare respektive arbetsgivare, i frågor där arbetsmiljön är i centrum. Vidare förs resonemang om att det är speciellt svårt för arbetsgivare med få anställda att leva upp till arbetsmiljöbestämmelser samt att känna till dessa.

Naturvetarnas synpunkter: Förbundet anser att detta är något som bör kunna lösas delvis via Arbetsmiljöföreskrifter (AFS) från Arbetsmiljöverket. Kanske skulle det vara möjligt att ta fram AFS:ar och information som är mer generellt riktad mot egenföretagare, mindre bolag med mera. Alltså föreskrifter och information som riktar in sig specifikt på arbetsställen med färre än 40 anställda om hur ett systematiskt arbetsmiljöarbete kan byggas upp, med färdiga mallar och checklistor. Det måste vara lätt för små- och medelstora företag att göra rätt med arbetsmiljöarbetet, med så liten insats som möjligt i form av resurser och tid, och det måste vara lätt att förstå vinsterna med ett väl fungerande arbetsmiljöarbete. Naturvetarna tror att detta går att uppnå genom en större informationsinsats samt med inriktade AFS:ar.

14 De regionala skyddsombudens tillträdesrätt och befogenheter

Utredningens förslag: När det gäller RSO och frågan om utökad tillgänglighet för dem konstaterar utredningen att det finns anledning att anta att fler arbetstagare i dag jämfört med tidigare har en anställning på ett arbetsställe där det saknas lokalt skyddsombud. Mot bakgrund av bland annat rörligheten på dagens arbetsmarknad bedömer utredningen det som rimligt att RSO framöver ska få tillträde till arbetsställen även när det inte finns en medlem men då det finns en koppling genom kollektivavtal. Utredningen föreslår således att ett RSO ska få utses även för ett arbetsställe där arbetstagarorganisationen saknar medlemmar men är eller brukar vara bunden av kollektivavtal med arbetsgivaren på arbetsstället.

Naturvetarnas synpunkter: Förbundet har förståelse för att utredningen har landat i detta förslag. Något behöver göras för att fånga upp arbetsmiljöfrågor för de arbetstagare som arbetar på små- till medelstora arbetsplatser utan medlemmar i fackförbund. Att utredningen landar i skrivningen att RSO framöver ska få tillträde till arbetsställen även när det inte finns en medlem i en arbetstagarorganisation men då det finns en koppling genom kollektivavtal är också rimlig utifrån utredningens ingångsvärden. Detta då det verkar finnas en konflikt mellan vissa arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer i denna fråga, som utredningen dessvärre enligt Naturvetarna verkar ha lagt alltför stor vikt vid.

Om det stämmer att det finns arbetstagarorganisationer som genom sina RSO gör saker som inte står i RSO:s uppdragsbeskrivning, på arbetsställen där arbetstagarorganisationer saknar medlemmar, är detta beklagligt. Men det är än mer beklagligt om detta ska leda till att alla arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer straffas på den framtida arbetsmarknaden genom ett i grunden ogenomtänkt förslag, som verkar ha påverkats starkt av denna "konflikt" som i Naturvetarnas ögon utgör ett undantag på arbetsmarknaden.

Förtydligande om regionala skyddsombuds roll behövs

Mot denna bakgrund anser Naturvetarna att det behövs ett förtydligande kring vad RSO:s uppgift är, då det verkar finnas ett sådant behov. Då alla arbetsplatser med fem anställda eller fler enligt lag ska ha minst ett skyddsombud bör RSO vara konstruktiva i att försöka åstadkomma detta. RSO bör inte bara komma ut och påtala brister utan förklara hur man kan stötta och utbilda för att åstadkomma en fungerande arbetsmiljö. RSO:s uppgift är att skapa förutsättningar på en arbetsplats som leder till att arbetsplatsen i förlängningen har sina egna skyddsombud, om den är stor nog. Visst kan det finnas tillfällen då ett RSO kommer ut och ser sig nödgad att stänga arbetsplatsen omgående men dessa tillfällen bör rimligtvis utgöra undantag och huvudvikten ska som sagt ligga på en konstruktiv dialog.

Förslaget fångar inte in de mest utsatta

Skyddsombud å sin sida ska bevaka arbetsmiljön för alla oavsett facklig tillhörighet, när de väl har inrättats på en arbetsplats. Med det förslag som nu lagts kring RSO, där man involverar ordet kollektivavtal, urholkar man enligt Naturvetarna grundidén med RSO. Dessutom går utredningen emot sina egna slutsatser, att de som har störst arbetsmiljöproblem är små- till medelstora företag som i stor utsträckning saknar kollektivavtal. Förbundet anser istället att en bättre väg är att utöka befogenheterna för RSO även för arbetsplatser som saknar såväl kollektivavtal som medlemmar i fackförbund men för alla parter samtidigt tydliggöra arbetsuppgifterna för RSO.

Avslutande reflektioner

Arbetsmarknadens parter ansvar i denna fråga behöver förtydligas samt hur långt de kan ta ansvar i att bevaka och förebygga en god arbetsmiljö. Vi har en situation på svensk arbetsmarknad där färre företag tecknar kollektivavtal, vilket minskar parternas förutsättningar att förebygga och skydda arbetstagarna, samtidigt som antalet små- och medelstora företag, som har problem att leva upp till lagstiftningen, ökar. Om man går på den linje som utredningen föreslår hamnar ansvaret, att förebygga och skydda arbetstagare mot en dålig arbetsmiljö, för de medlems- och kollektivavtalslösa på Arbetsmiljöverket. I dagsläget saknar myndigheten förutsättningar att få detta att fungera fullt ut.

Naturvetarna föreslår istället att RSO:s befogenheter utökas för att även omfatta kollektivavtalslösa arbetsplatser som även saknar medlemmar i fackförbund. Förbundet är dock fullt medvetna om att det med detta följer ett stort ansvar, men det är ett ansvar som Naturvetarna är redo att ta givet att resurserna från staten för detta ökar. Förutom detta skulle som sagt en sådan här lösning kräva ett förtydligande kring RSO:s roll som alla arbetsmarknadens parter måste vara överens om och respektera. Möjligtvis skulle det också kunna tänkas att det finns någon form av sanktioner om ett RSO missbrukar sin roll och sitt uppdrag.

NATURVETARNA

Per Klingbjer
Förbundsdirektör

Kristofer Jerving
Utredare